

LAPSE ÕIGUSTE JA VANEMLUSE MONITOORING

Pirio Turk

Politikauuringute Keskus Praxis

01.06.2012

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Eesti tuleviku heaks

Millest täna räägime?

- Mis on lapse õiguste ja vanemluse monitooring
 - Kes uurisid?
 - Mida uurisime?
 - Kuidas uurisime?
 - Kes vastasid küsitlusele?
- Mis on lapse õigused?
- Mis on toetav vanemlus?
- **Monitooringu tulemused ja soovitused**
 - Teadlikkus lapse õigustest
 - Laste kaasamine
 - Abivajav laps
 - Laste distsiplineerimine

Lapse õiguste ja vanemluse monitooring (november 2011 - juuni 2012)

- **Läbiviija:**
 - Poliitikauuringute Keskus Praxis
- **Tellija:**
 - Õiguskantsleri Kantselei ja Sotsiaalministeerium
- **Rahastaja:**
 - Riigikantselei Tarkade Otsuste Fond, Euroopa Sotsiaalfond
- **Autorid**
 - **Marre Karu ja Pirjo Turk**, Praxise töö- ja sotsiaalpoliitika analüütikud
 - **Hella Suvi ja Helen Biin**, külalisuurijad

Mida uurisime?

Küsitlus koosnes kahest põhiteemast: lapse õigused ja vanemlus

Eesmärk oli uurida:

- Millised on Eesti laste ja täiskasvanute lapse õigustega seotud hoiakud, teadlikkus ja kogemused
- Millised on laste ja täiskasvanute laste kasvatamise ja vanemluse toetamisega seotud hoiakud, teadlikkus ja kogemused
- Arvamusi küsiti nii laste kui täiskasvanute käest

Kuidas uurisime?

- Indikaatorid teoreetilise kirjanduse ja laste- ja perede arengukava põhjal
- Fookusrühma intervjuud lastega
- Kognitiivsed intervjuud lastega ankeedi testimiseks
- Küsitlus:
 - Täiskasvanud elanikkonna seas (1000 inimest, küsitluse viis läbi AS Turu-uuringud 01.- 18.03.2012)
 - Laste seas (999 last 4.– 12. klassi õpilast vastas erinevates koolides 26.03.– 20.04.2012)
- Küsitlustulemuste arutelu ekspertide ja lastega

Kes vastasid küsitlustele?

- Täiskasvanud elanikkond, 1000 inimest, kellest:
 - Alaealiste laste vanemaid (438) – 44%
 - Naisi 64,2%
 - Mehi 35,6%

- 999 koolilast 4.-12. klassis, kellest:
 - Tüdrukud 55%
 - Poisid 45%

MIS ON LAPSE ÕIGUSED?

ÜRO lapse õiguste konventsiooni õigused kolmes kategoorias:

- ❑ **hoolitsusega seotud õigused** (*provision rights*) – nt õigus tervisele, haridusele, sotsiaalsele turvalisusele, perekonnale, puhkusele, vabale ajale, kultuuritegevustele;
- ❑ **kaitsega seotud õigused** (*protection rights*) – nt õigus olla kaitstud diskrimineerimise, füüsilise ja seksuaalse väärkohtlemise, ekspluateerimise, ebaõiglase kohtlemise eest;
- ❑ **autonoomia ja osalemisega seotud õigused** (*participation rights*) – kodaniku- ja poliitilised õigused, nt sõna-, mõtte-, südametunnistuse vabadus; õigus avaldada arvamust, omada juurdepääsu informatsioonile, moodustada ühinguid ja rahumeelselt koguneda jt õigused.

Allikas: Landsown 1994, viidatud Taylor *et al.* 2001)

MIS ON TOETAV VANEMLUS?

Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee soovitus:

Positiivne vanemlus on vanemlik käitumine, mille puhul arvestatakse igati lapse huvidega ning mis on:

- hoolitsev ja enesekindlust andev,
- vägivallavaba,
- tunnustav ja suunav, seades piire lapse täieliku arengu soodustamiseks.

1. TEADLIKKUS LAPSE ÕIGUSTEST

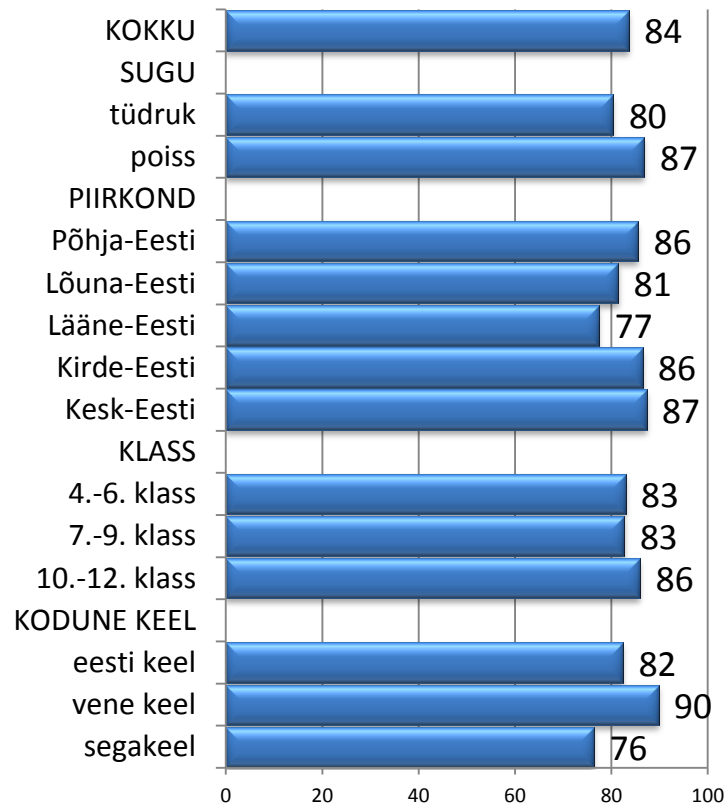
Eesti on ÜRO lapse õiguste konventsiooni ratifitseerimisega võtnud kohustuse teavitada sobivate ja toimivate vahendite kaudu nii täiskasvanuid kui lapsi konventsiooni põhimõtetest ja sätetest.

Allikas: ÜRO Lapse õiguste konventsioon, artikkel 42

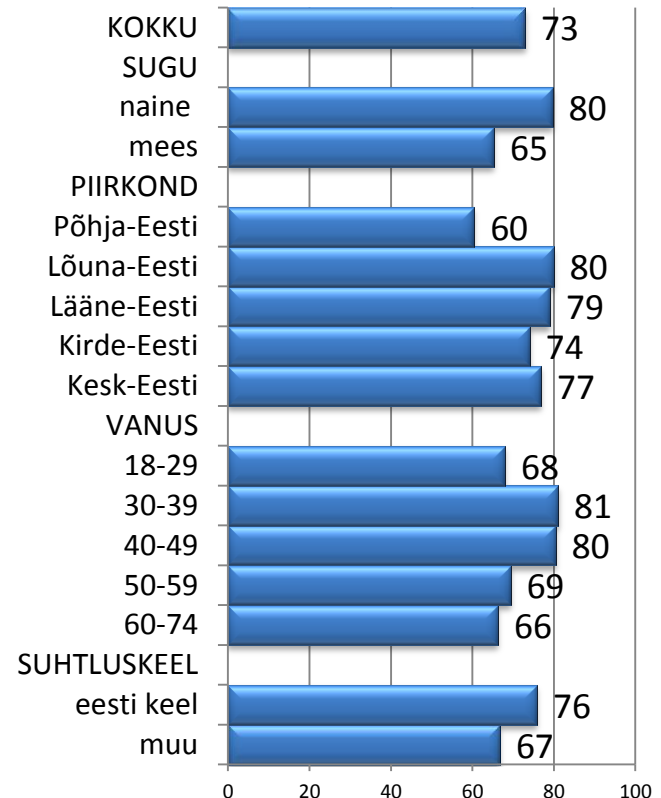
1. TEADLIKKUS LAPSE ÕIGUSTEST: TULEMUSED

Kas te olete kuulnud kunagi midagi lapse õigustest? JAH vastajad (%)

Lapsed

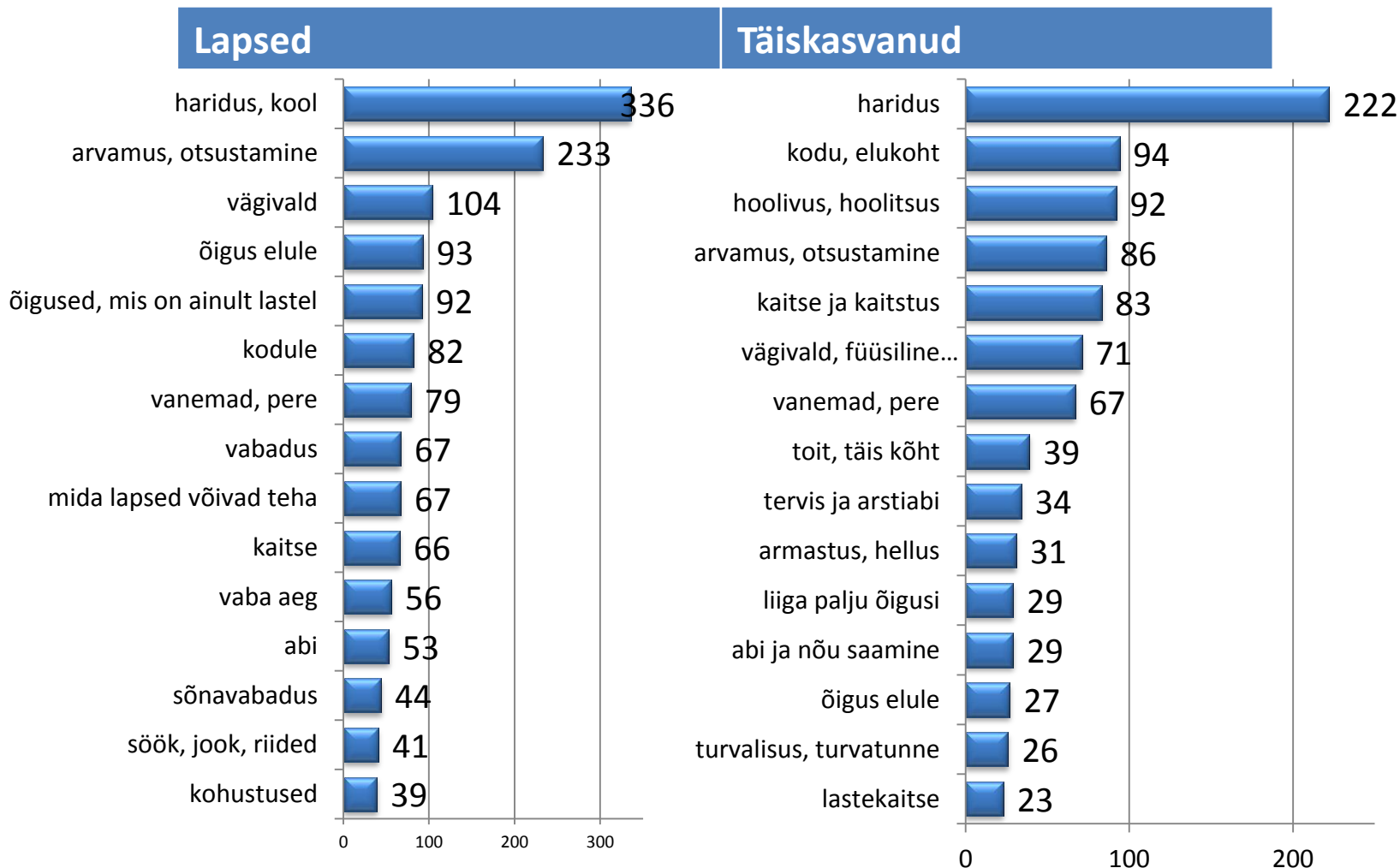

Täiskasvanud

1. TEADLIKKUS LAPSE ÕIGUSTEST: TULEMUSED

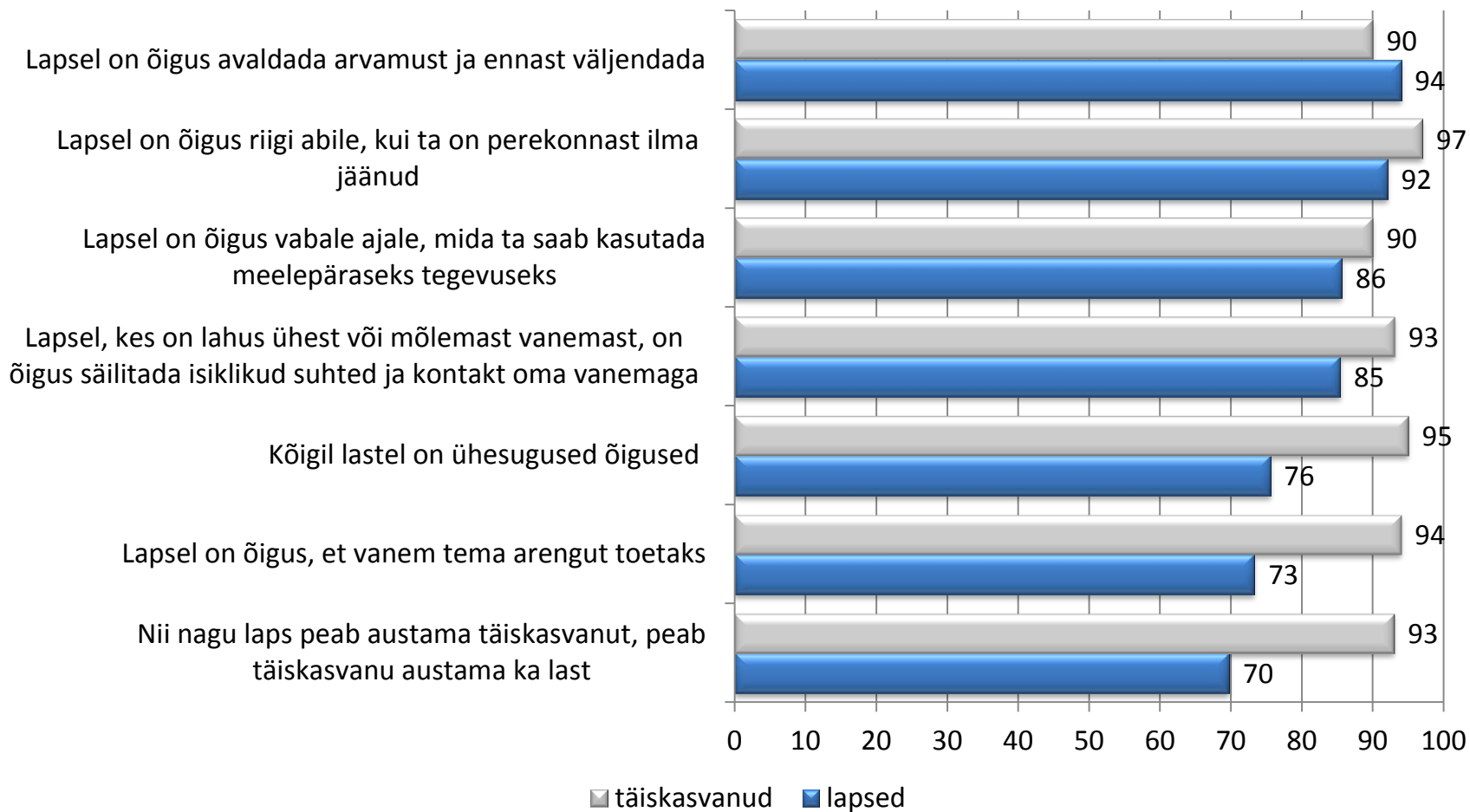
Millised märksõnad seonduvad sõnapaariga „lapse õigused“

29% täiskasvanuid ja 16% lapsi ei märkinud ühtegi vastust

1. TEADLIKKUS LAPSE ÕIGUSTEST: TULEMUSED

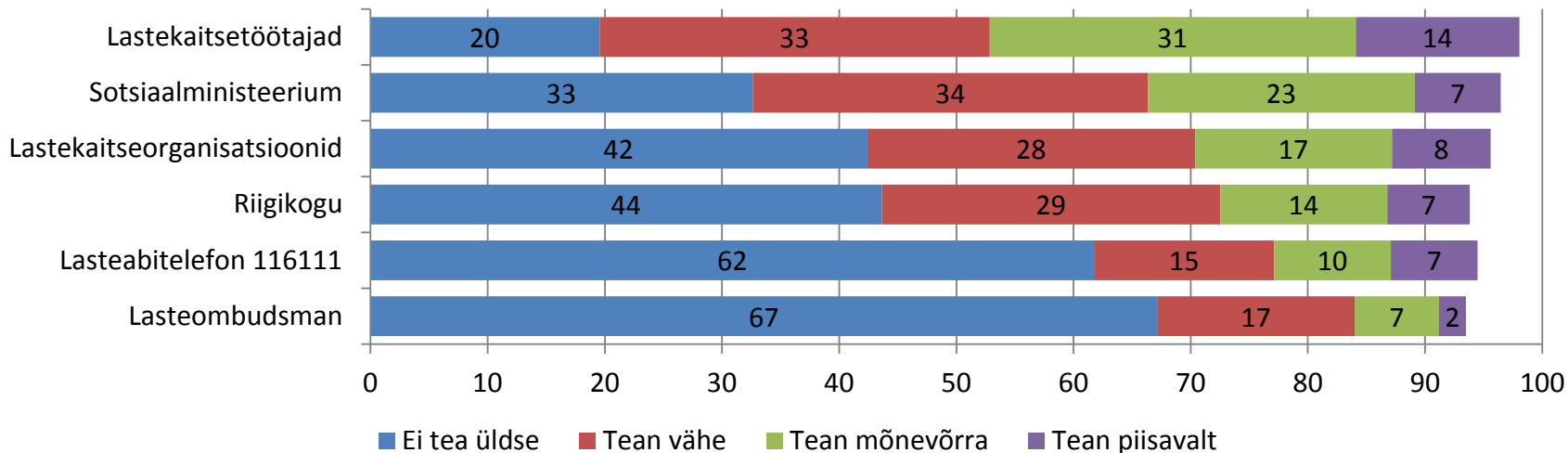
Laste ja täiskasvanud elanikkonna teadlikkus lapse õiguste hulka kuuluvatest õigustest

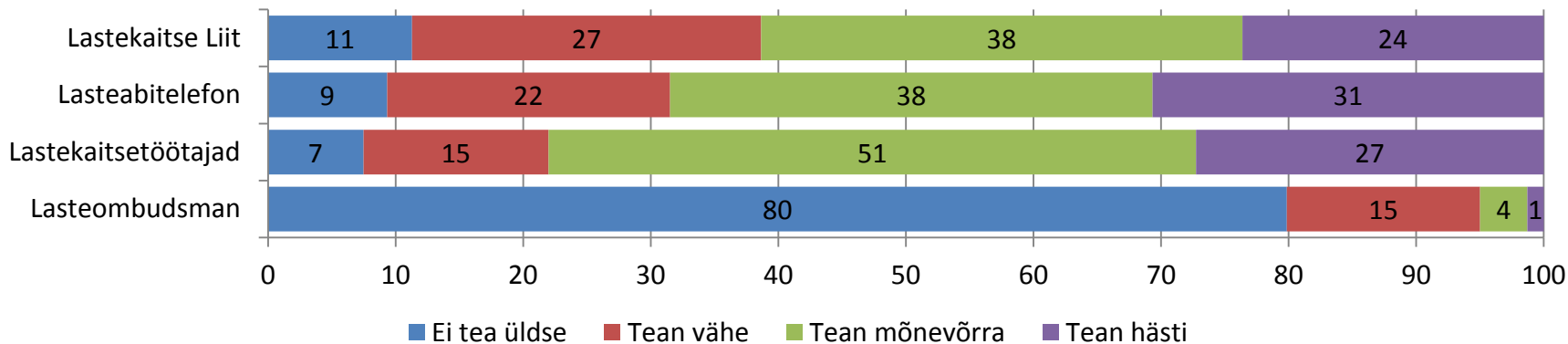
1. TEADLIKKUS LAPSE ÕIGUSTEST: TULEMUSED

Teadlikkus lapse õiguste tagamisega seotud institutsioonidest

TÄISKASVANUD:

LAPSED:

1. TEADLIKKUS LAPSE ÕIGUSTEST: SOOVITUSED

- Jätkuvalt tegeleda lapse õiguste teemalise informeerimisega ja tõsta inimeste huvi lapse õiguste teema vastu.
- Eraldi rõhku tuleb panna nende inimeste teavitamisele nii lapse õigustest kui ka lapse õigustega seotud institutsioonidest, kelle peamiseks suhtluskeeleks ei ole eesti keel.
- Teavitada, et kõigil inimestel on oluline lapse õigustest teada, mitte ainult lapsevanematel, kuna kõik inimesed puutuvad ühel või teisel moel lastega kokku.

2. LASTE KAASAMINE

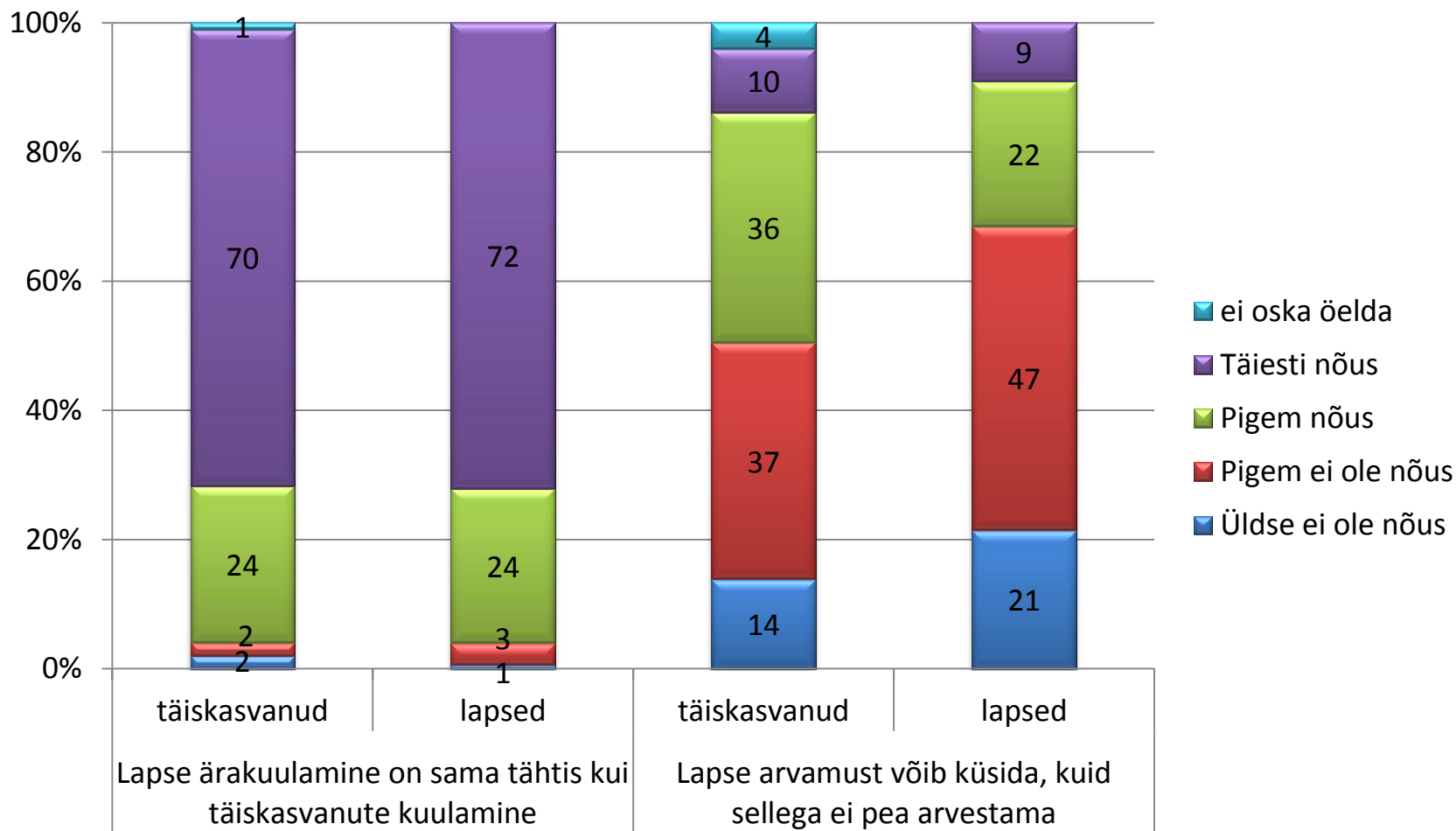

Lapsele, kes on võimeline iseseisvaks seisukohavõtuks, tuleb tagada õigus väljendada oma vaateid vabalt kõikides teda puudutavates küsimustes, hinnates lapse vaateid vastavalt tema vanusele ja küpsusele. Selleks tuleb anda lapsele võimalus avaldada arvamust, eriti igas teda puudutavas kohtu- ja administratiivmenetluses.

Allikas: ÜRO Lapse õiguste konventsioon, artikkel 12

2. LASTE KAASAMINE: TULEMUSED

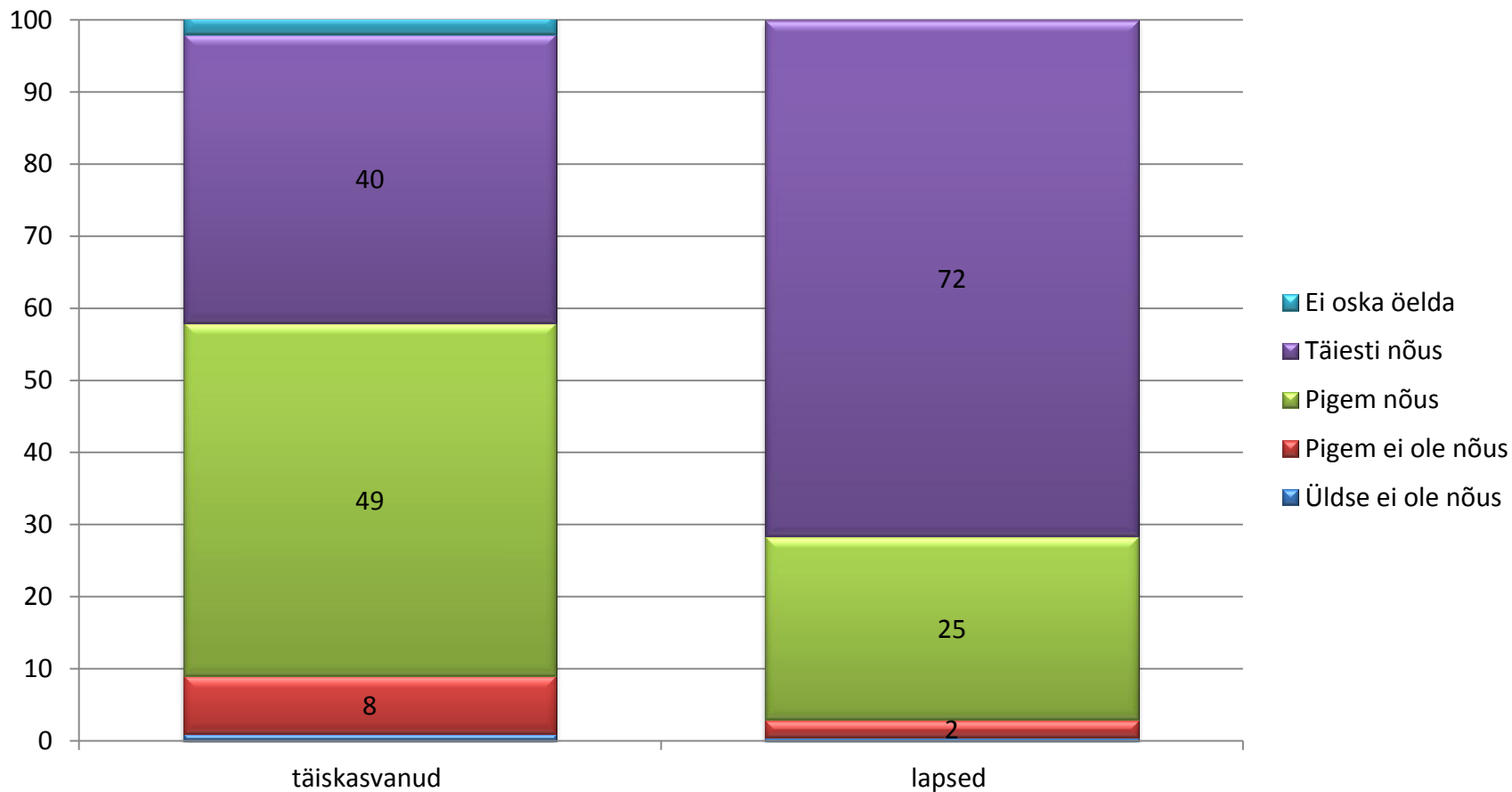
Osalemise ja autonoomiaga seotud hoiakud

2. LASTE KAASAMINE: TULEMUSED

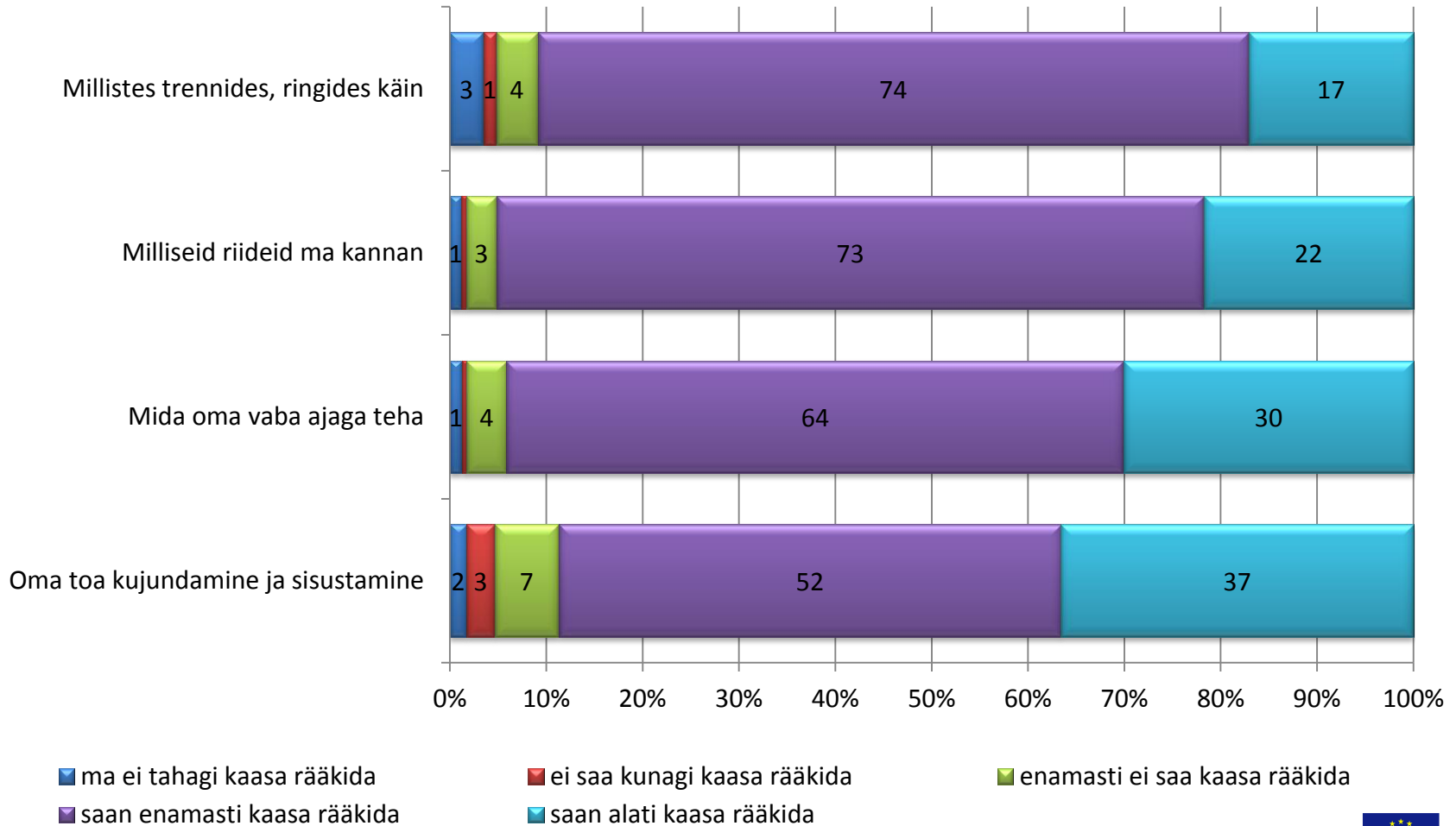
Lapse arvamus ja ärakuulamine

Last puudutavate küsimuste puhul tuleb alati küsida lapse arvamust

2. LASTE KAASAMINE: TULEMUSED

Kui sageli saad sa ise nendes küsimustes kaasa rääkida?

■ ma ei tahagi kaasa rääkida

■ ei saa kunagi kaasa rääkida

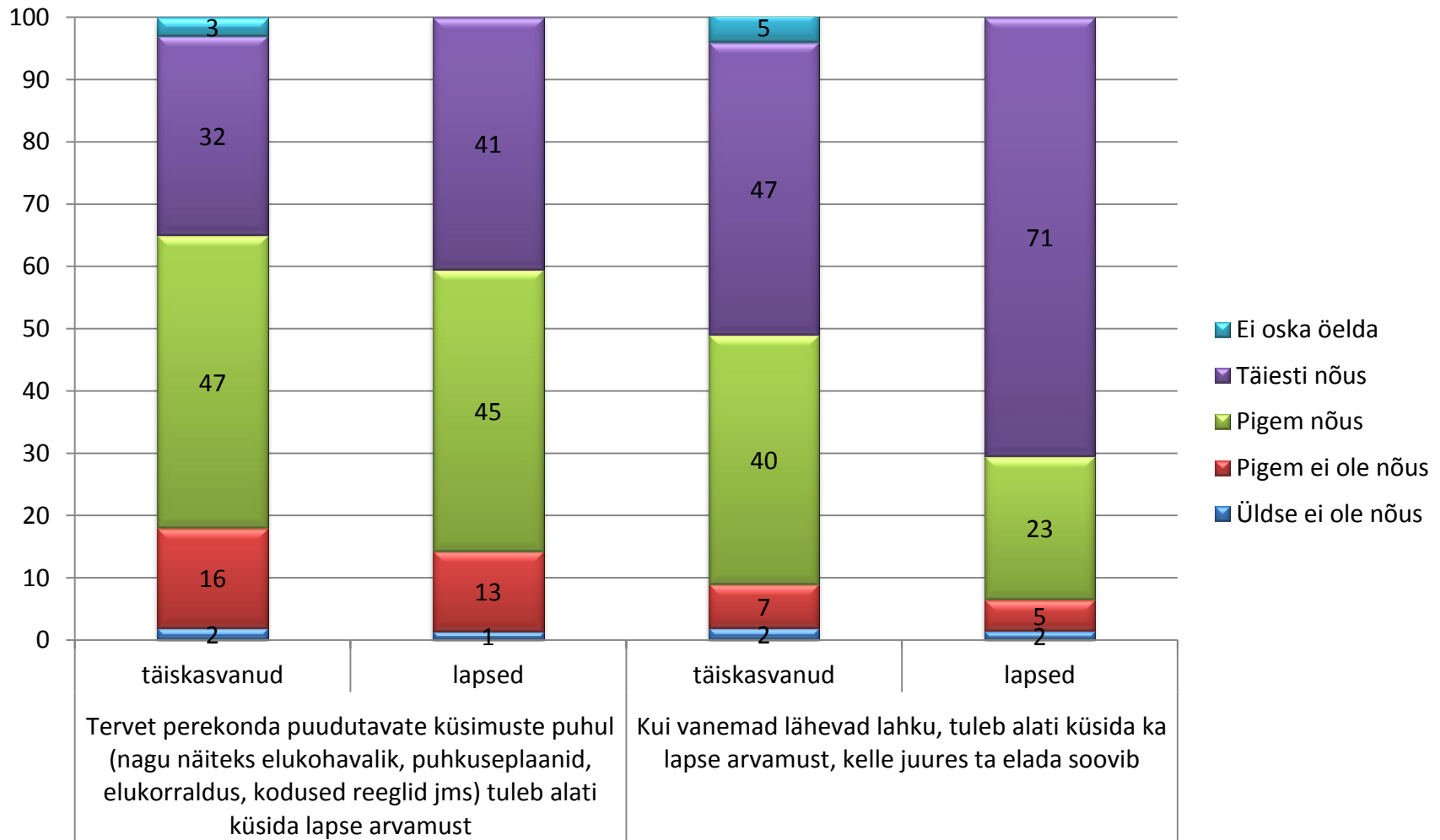
■ enamasti ei saa kaasa rääkida

■ saan enamasti kaasa rääkida

■ saan alati kaasa rääkida

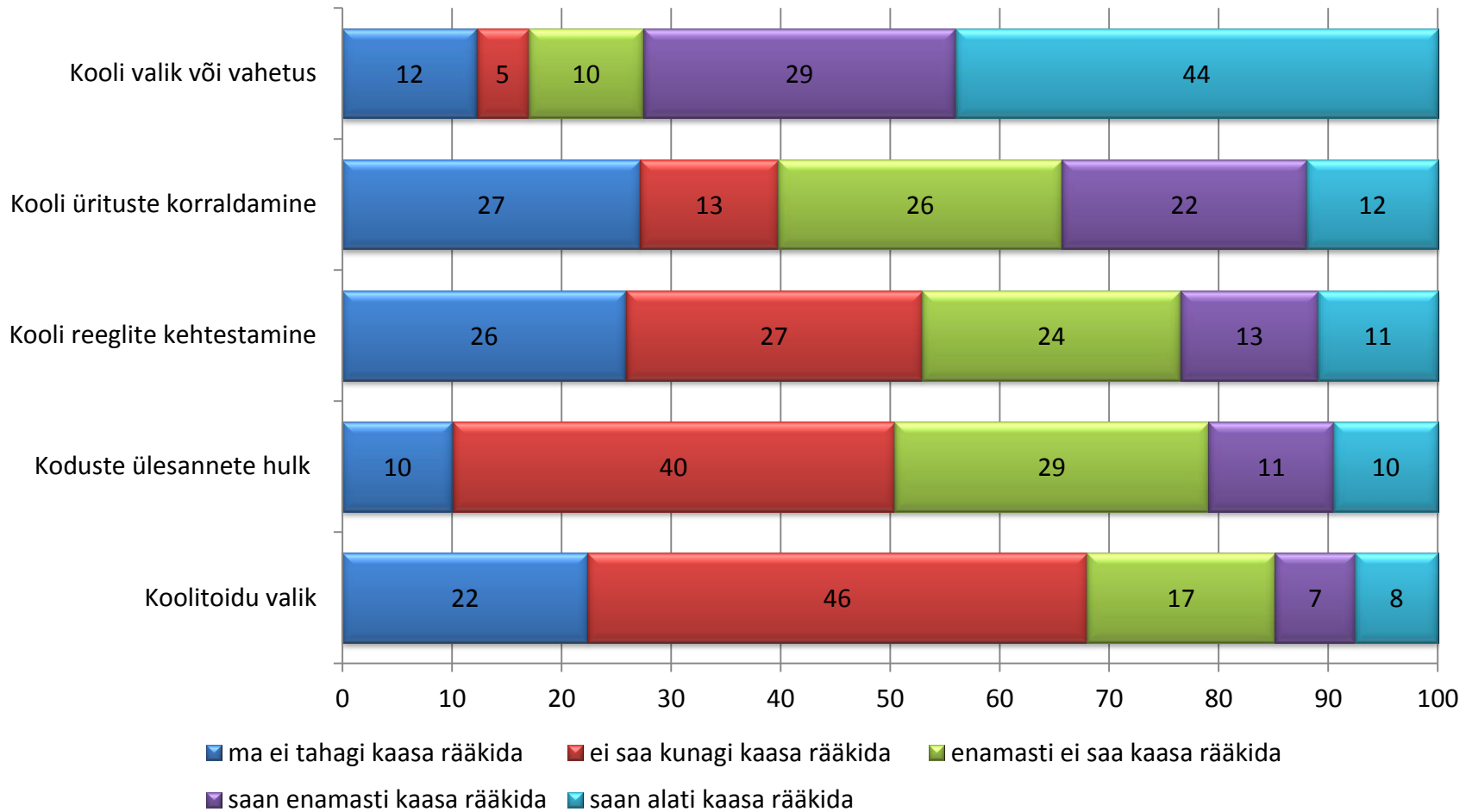
2. LASTE KAASAMINE: TULEMUSED

Laste arvamuse küsimine perekonda puudutavates küsimustes

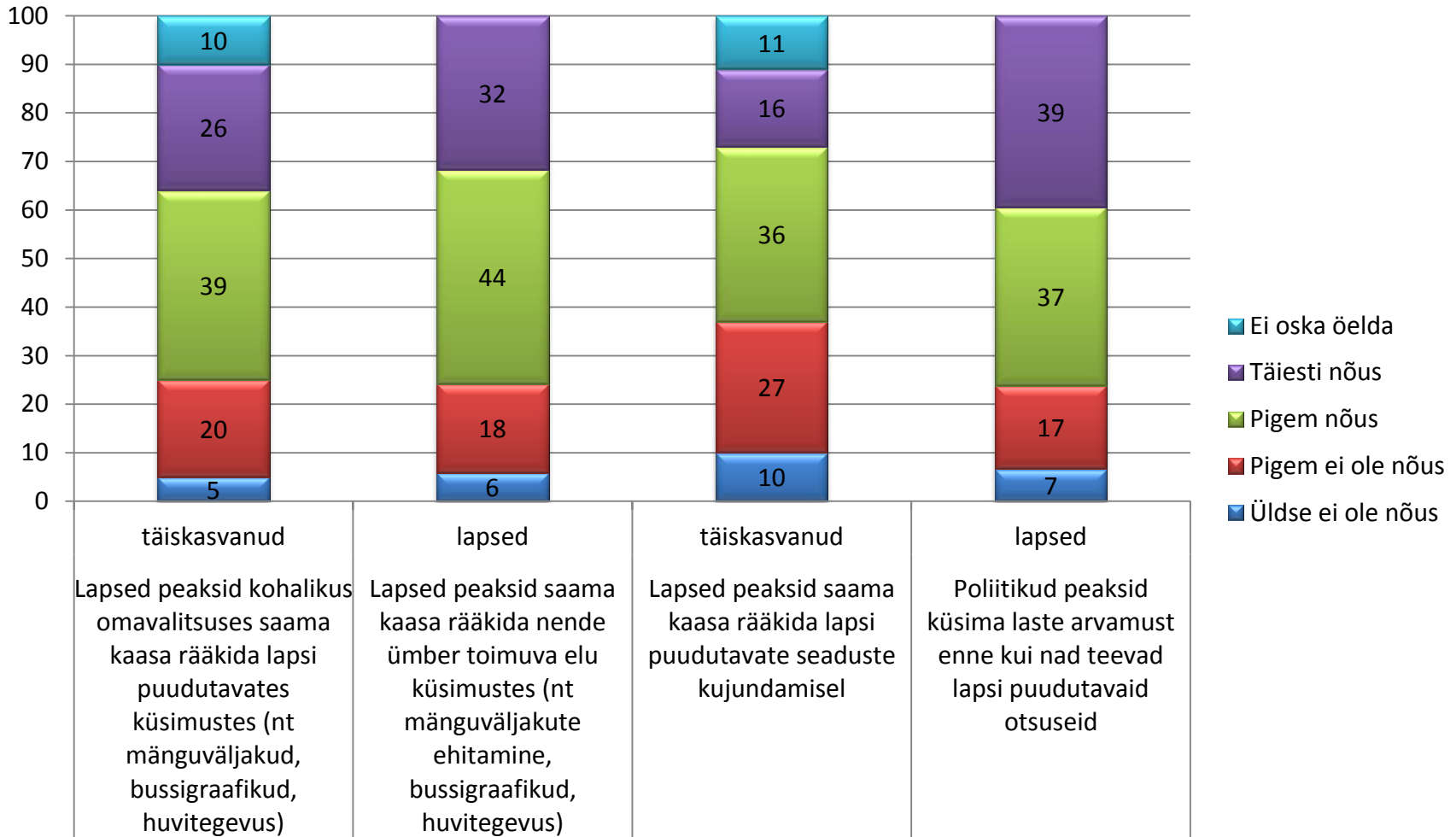
2. LASTE KAASAMINE: TULEMUSED

Laste arvamuse küsimine koolielu puudutavates küsimustes

2. LASTE KAASAMINE: TULEMUSED

Laste arvamuse küsimine kogukonda ja ühiskondlikku elu puudutavates küsimustes

2. LASTE KAASAMINE: SOOVITUSED

- Suurendada laste võimalusi kaasa rääkida koolielu, kogukonda ja ühiskonda puudutavates küsimustes.
- Suurendada valmisolekut laste kaasamiseks otsustesse ning selgitada kaasamise positiivseid mõjusid.
- Korraldada koolitusi kohalike omavalitsuste ja riikliku taseme institutsioonidele selle osas, kuidas lapsi rohkem otsustusprotsessidesse kaasata. Jagada ka praktilisi nõuandeid, õpetada kaasamistehnikaid ning aidata institutsioonidel leida konkreetsed võimalused laste kaasamiseks.
- Laste- ja noorteorganisatsioonidele tuleb pakkuda koolitusi, et nad õpiksid laste ja noorte häält paremini kuuldamaks tegema.
- Suurendada teadlikkust koolides laste ärakuulamise vajalikkusest, aga ka võimalustest ja viisidest.

3. ABIVAJAV LAPS

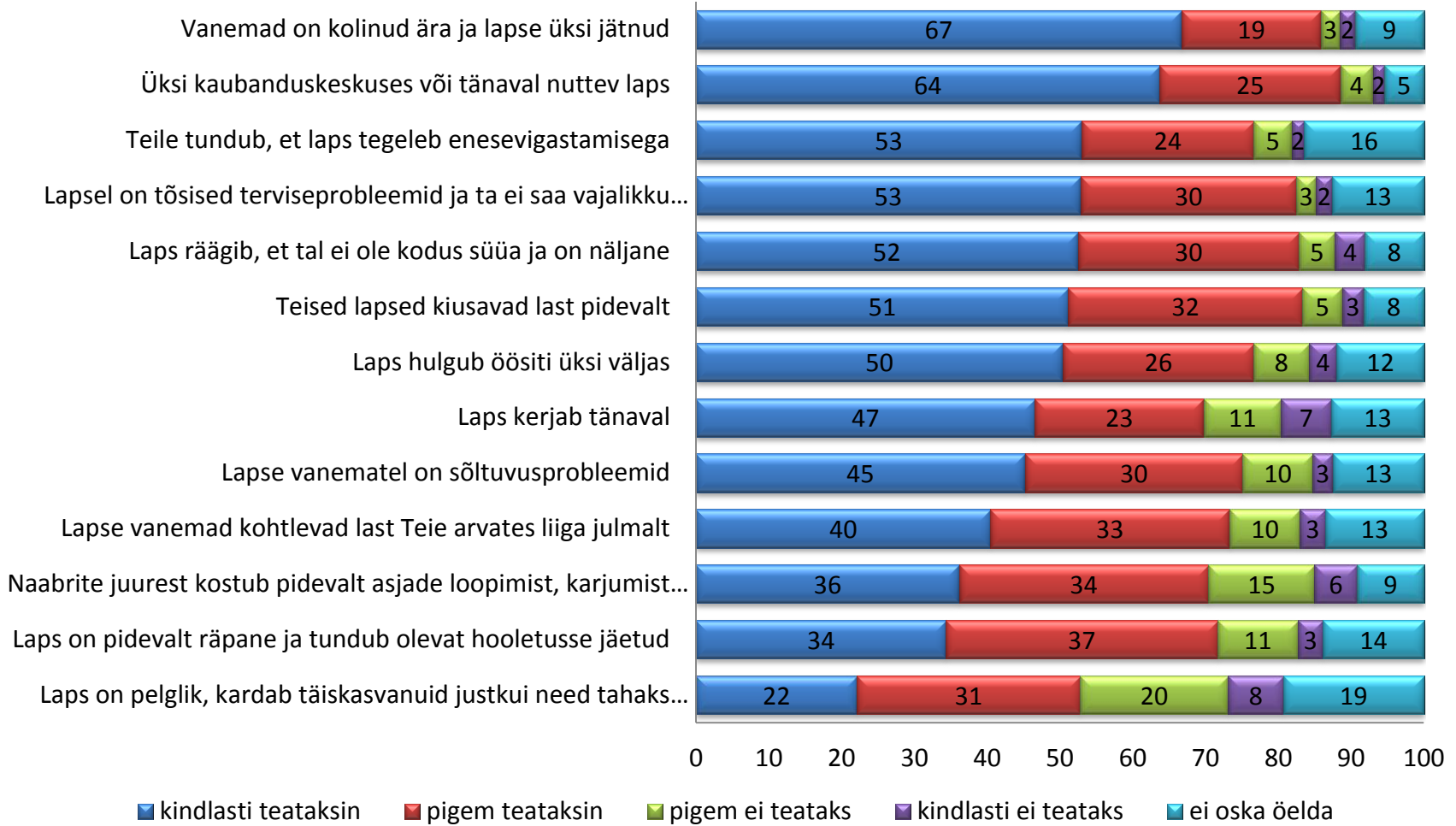
Lastekaitse seaduse kohaselt on igal inimesel kohustus abivajavast lapsest teatada politseile või sotsiaaltöötajale või mõnele teisele abiandvale organile.

3. ABIVAJAV LAPS: TULEMUSED

Kas te räägiksite või teataksite kellelegi sellistes olukordades olevatest lastest?

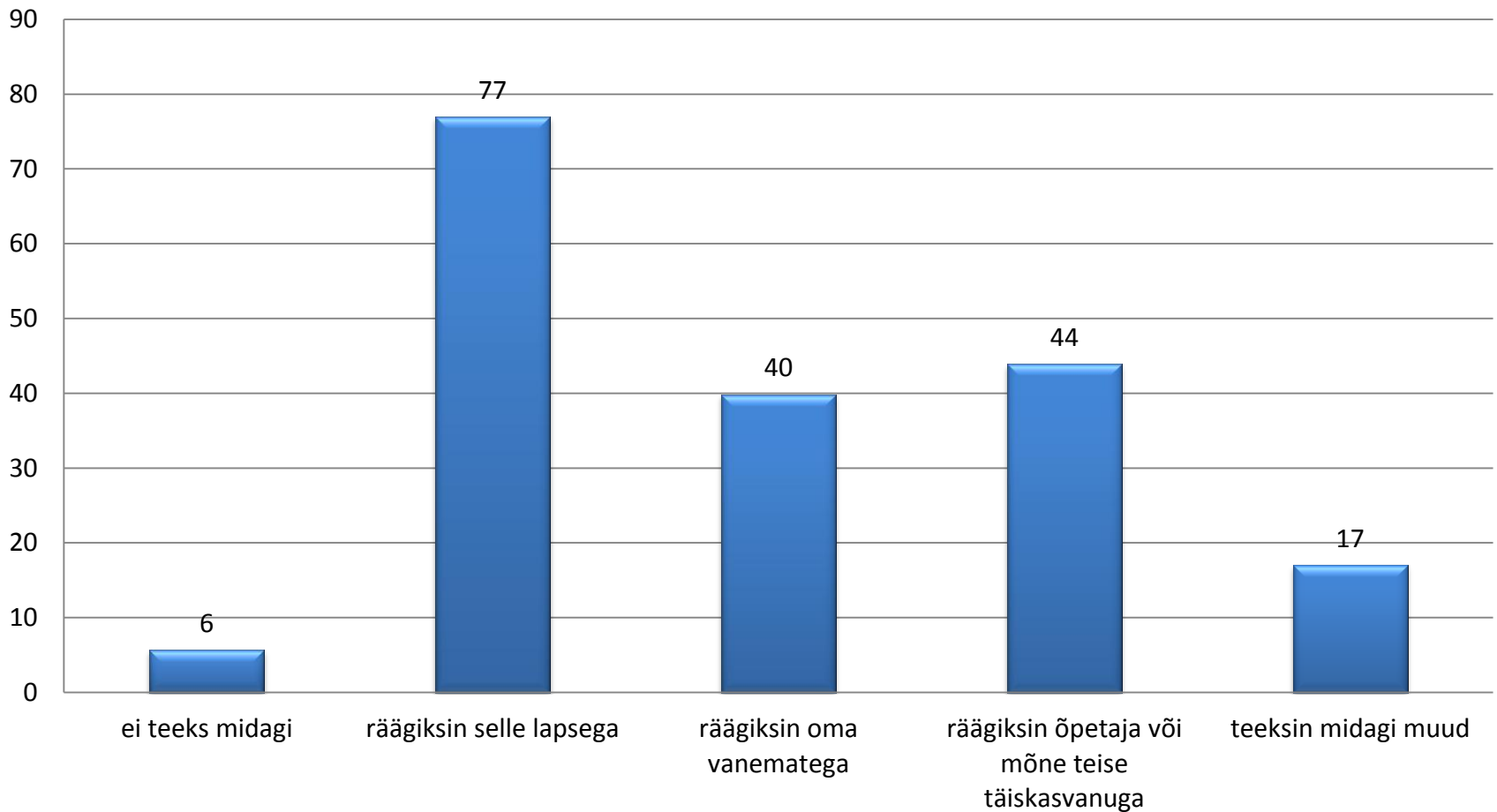
Täiskasvanud (%)

■ kindlasti teataksin
 ■ pigem teataksin
 ■ pigem ei teataks
 ■ kindlasti ei teataks
 ■ ei oska öelda

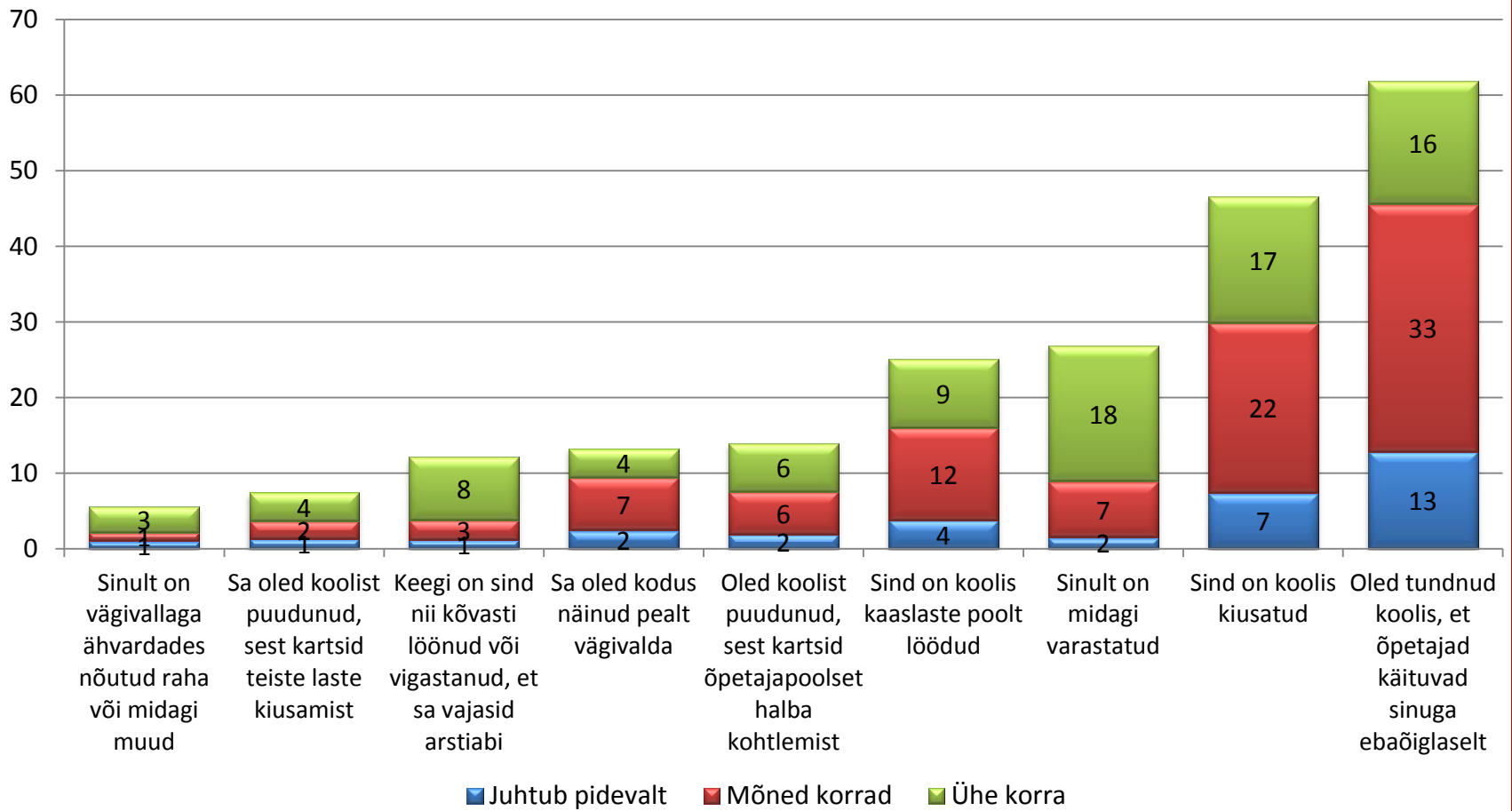
3. ABIVAJAV LAPS: TULEMUSED

Mida sa teeksid, kui näed mõnda last, kes on tõsises hädas ja sulle tundub, et tal oleks abi vaja? lapsed (%)

3. ABIVAJAV LAPS: TULEMUSED

Kas sinuga on viimase aasta jooksul juhtunud midagi allpool loetletust? lapsed (%)

3. ABIVAJAV LAPS: SOOVITUSED

- Vaja on koostada juhised, mis aitaks eelkõige lastega igapäevaselt töötavatel spetsialistidel märgata lapse abivajadust (arengulist, hariduslikku erivajadust, väärkohtlemist, jne) ning selgitaks, millised on asjakohased sekkumisviisid erinevate olukordade lahendamiseks ja lapse vajadustest lähtuva abi osutamiseks.
- Kuna suur osa lapsi teatakse abi vajavast lapsest oma õpetajale või vanemale, on tarvis ka neile juhiseid selle kohta, mil viisil käituda ja reageerida, kui laps on näinud teist last, kes vajaks abi.
- Pöörata tähelepanu koolielu kvaliteedile ning laste omavahelistele suhetele, samuti suhetele õpetajatega. Uurida põhjalikumalt, millest tuleneb see, et nii suur osa lapsi tunnetab, et õpetajad käituvad nendega ebaõiglaselt. Tähelepanu tuleb pöörata ka koolikiusamisele.

4. LASTE DISTSIPLINEERIMINE

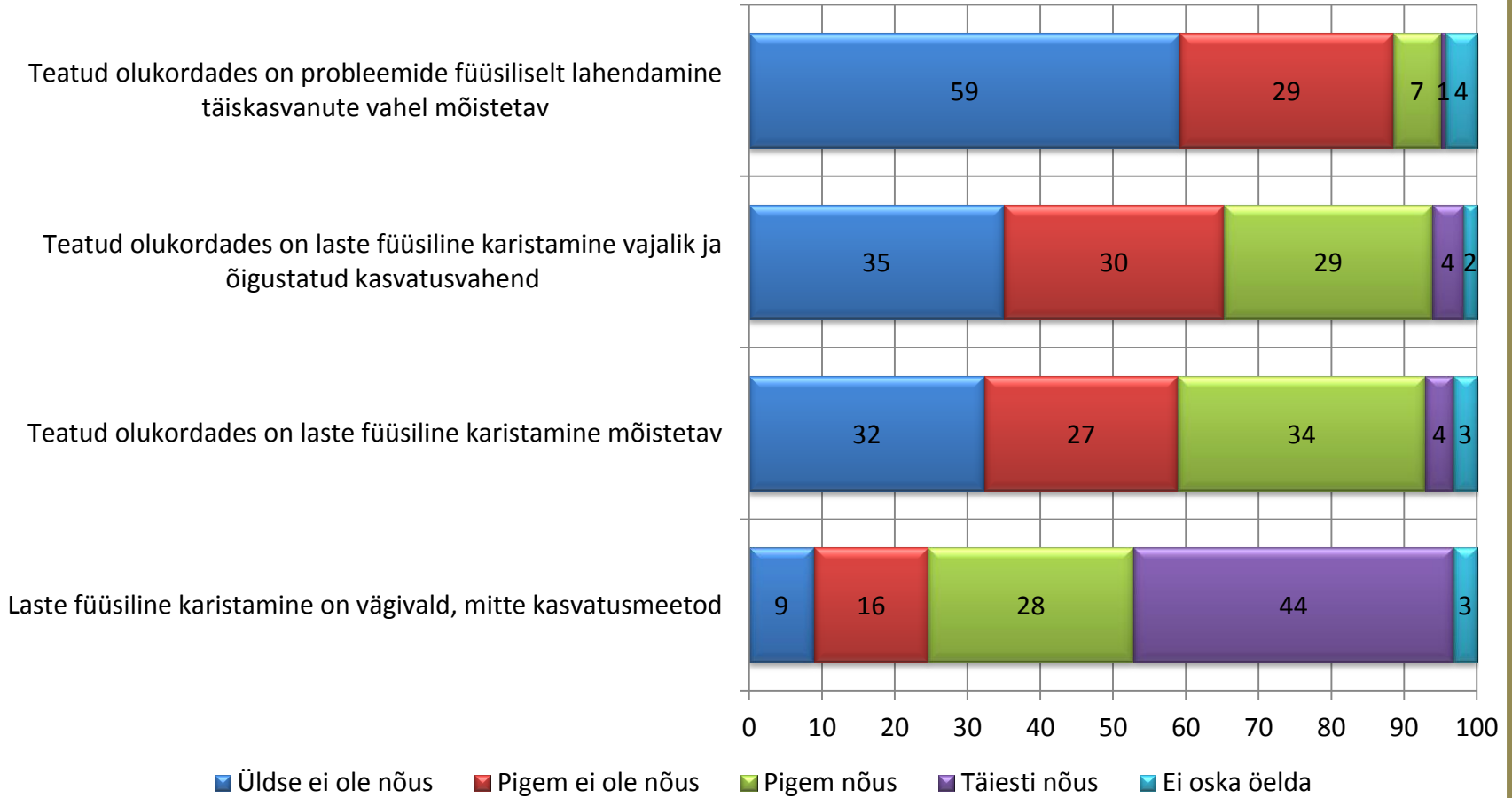
Füüsilist karistamist ja füüsilist kuritarvitamist saab võtta kui vägivalla üht vormi ja on võimatu eristada, kust lõpeb karistus ja kust algab kuritarvitamine (Cawson et al, 2000; Graziano, 1994).

Eesti lastekaitse seaduse kohaselt on lubamatu lapse alavääristamine, hirmutamise või karistamine viisil, mis valmistab talle piina, tekitab talle kehalisi kahjustusi või ohustab kuidagi teisiti tema vaimset või kehalist tervist.

Eesti Vabariigi lastekaitse seadus § 31 lg 1

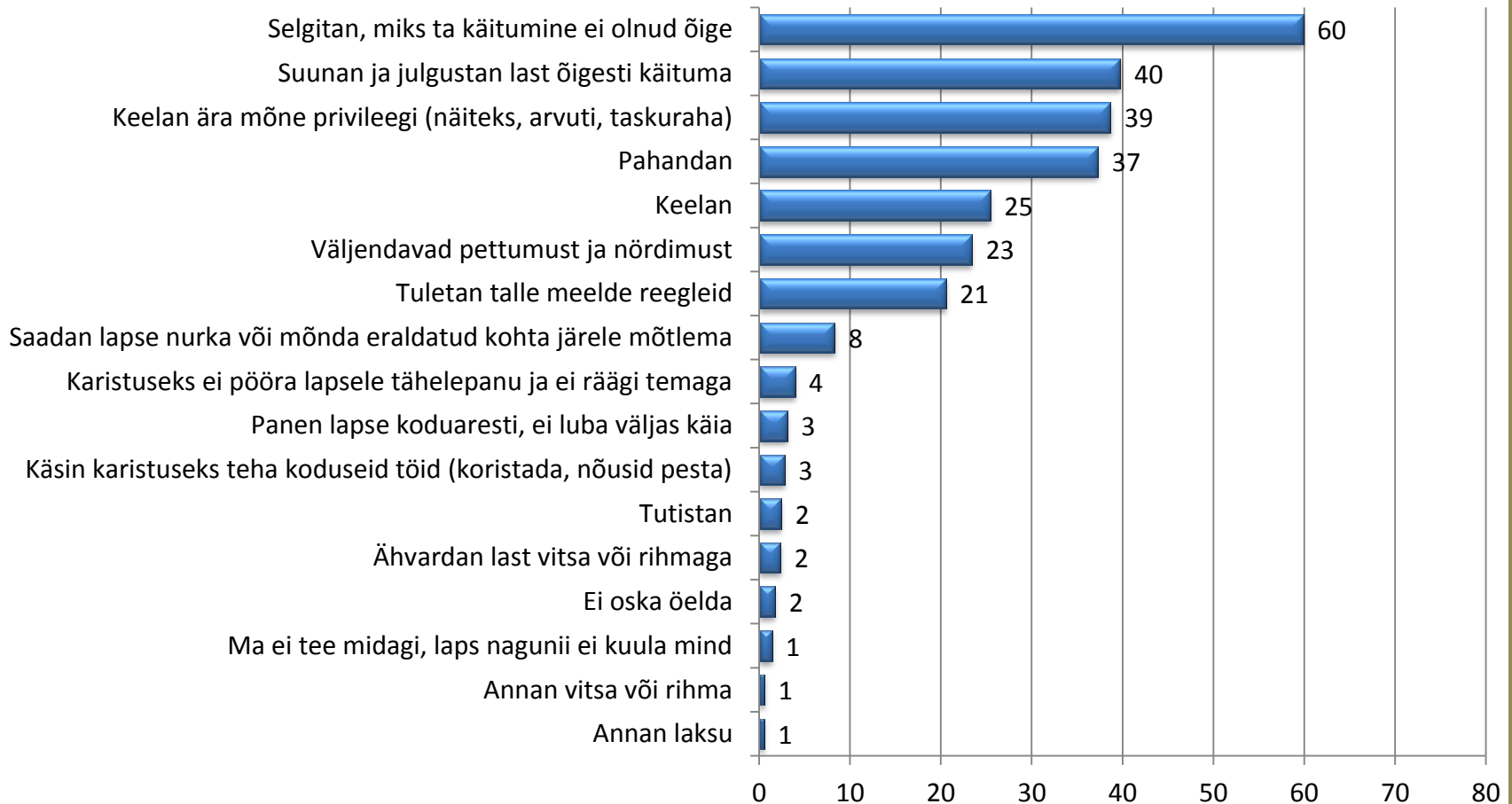
4. LASTE DISTSIPLINEERIMINE: TULEMUSED

Kuivõrd teie nõustute järgmiste väidetega. lapsevanemad (%)

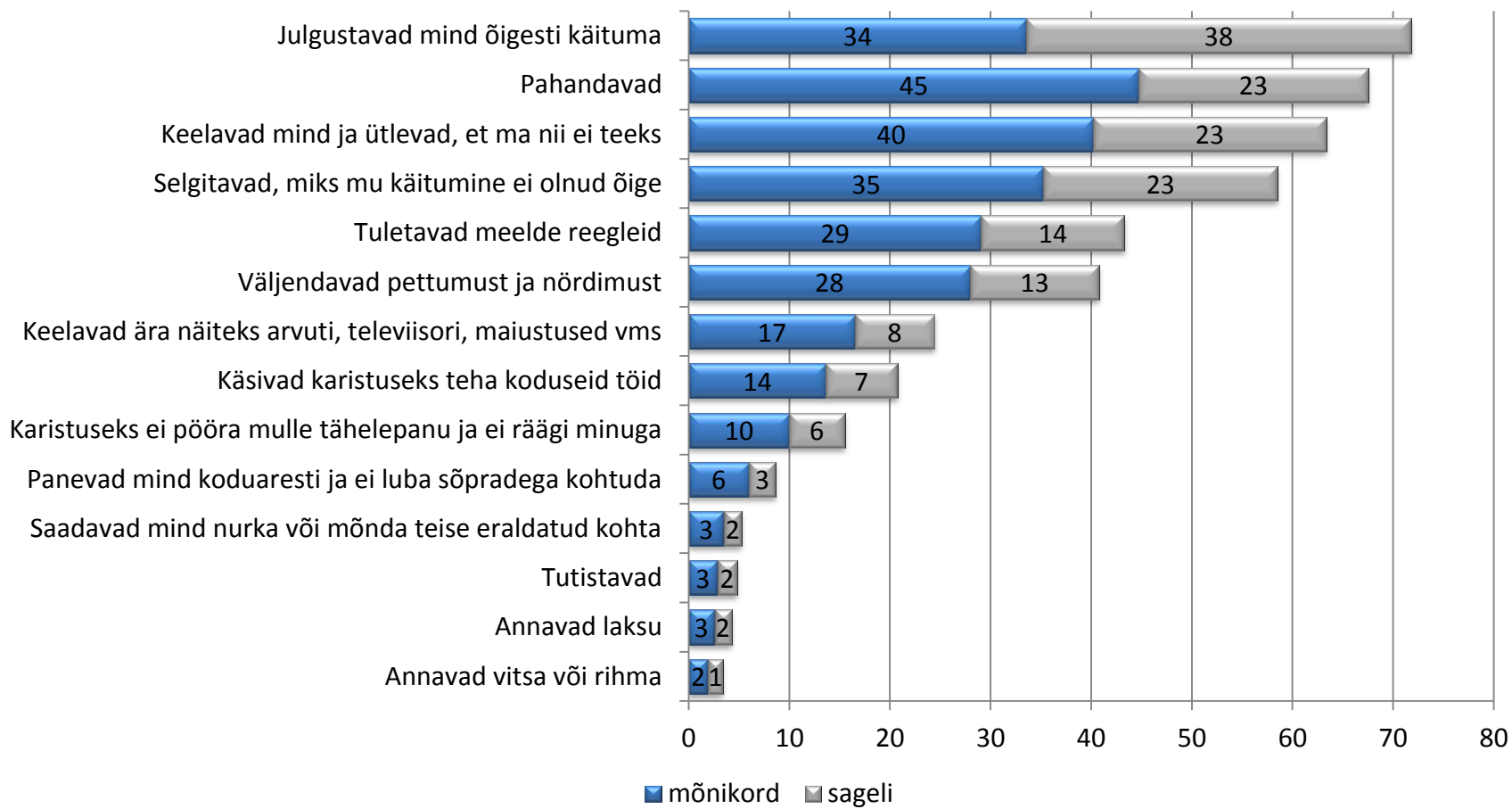
4. LASTE DISTSIPLINEERIMINE: TULEMUSED

Mida te teete, kui teie laps ei kuula sõna või ei käitu nii nagu te soovite?
lapsevanemad (%)

4. LASTE DISTSIPLINEERIMINE: TULEMUSED

Mõeldes viimase aasta peale, mida on su vanemad või täiskasvanud, kellega koos elad, teinud, kui sa ei kuula sõna või ei käitu nii nagu nad soovivad? lapsed (%)

4. LASTE DISTSIPLINEERIMINE: SOOVITUSED

- **Eesmärk on füüsiline karistamine selgesõnaliselt keelustada. Selleks tuleb:**
 - teavitada veel rohkem, et füüsiline karistamine on keelatud, ning selgitada inimestele veelgi, miks see ei mõju lapsele hästi.
 - Vanemluse toetamise üheks eesmärgiks peab olema erinevate efektiivsete distsiplineerimisviiside õpetamine ning lapsevanemate julgustamine neid kasutama.
- **Laste füüsiline karistamine tuleb seaduses selgesõnalisemalt keelata.**

SUHTED VANEMATEGA

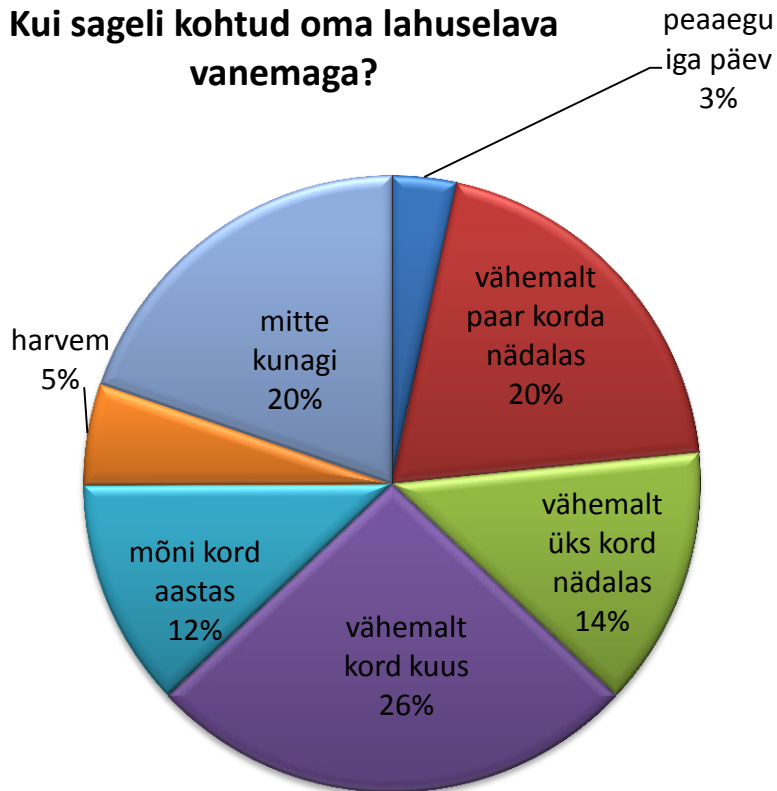
ÜRO lapse õiguste konventsioon sätestab, et lapse vanematel või seaduslikel esindajatel lasub esmane vastutus lapse üleskasvatamisel ja arendamisel.

ÜRO laste õiguste konventsioon, artikkel 18, lõige 1.

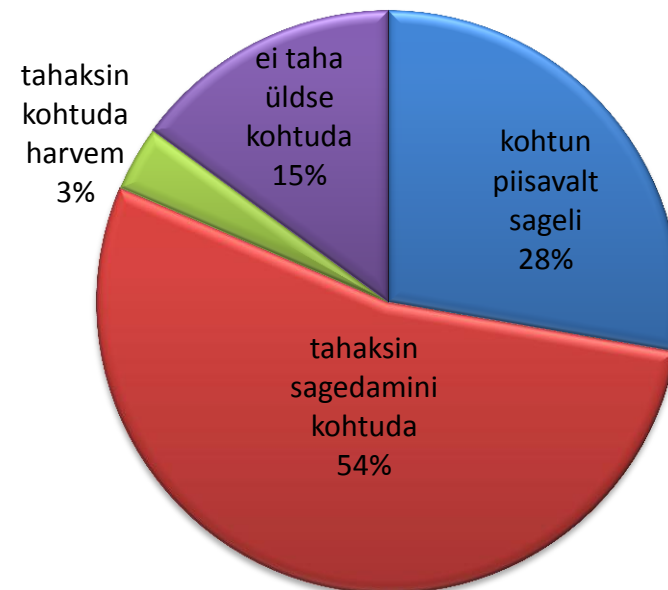
SUHTED VANEMATEGA

LAPSE ÕIGUS MÕLEMALE VANEMALE

Kui sageli kohtud oma lahuselava vanemaga?

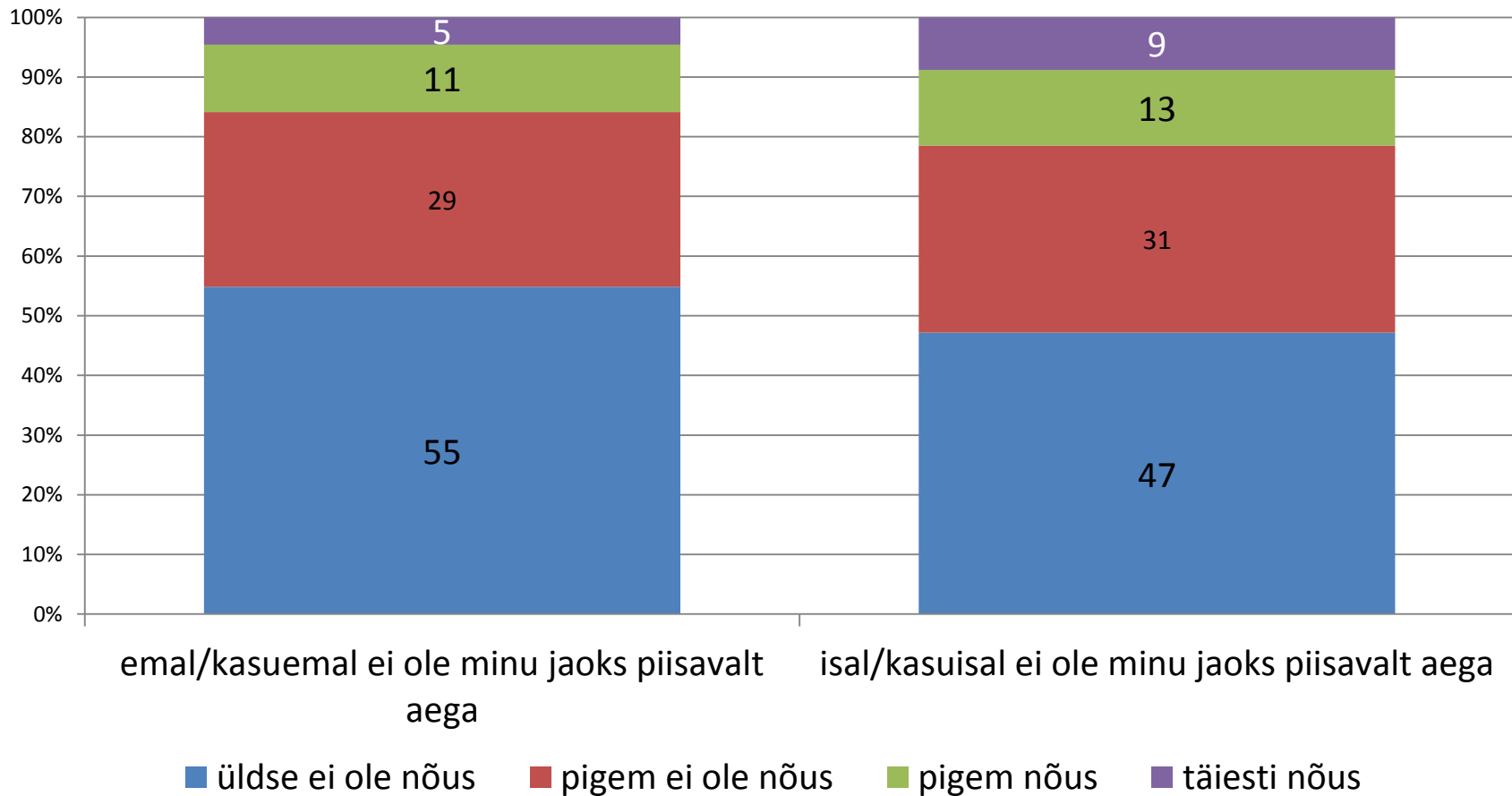

Kas kohtud oma lahuselava ema või isaga piisavalt?

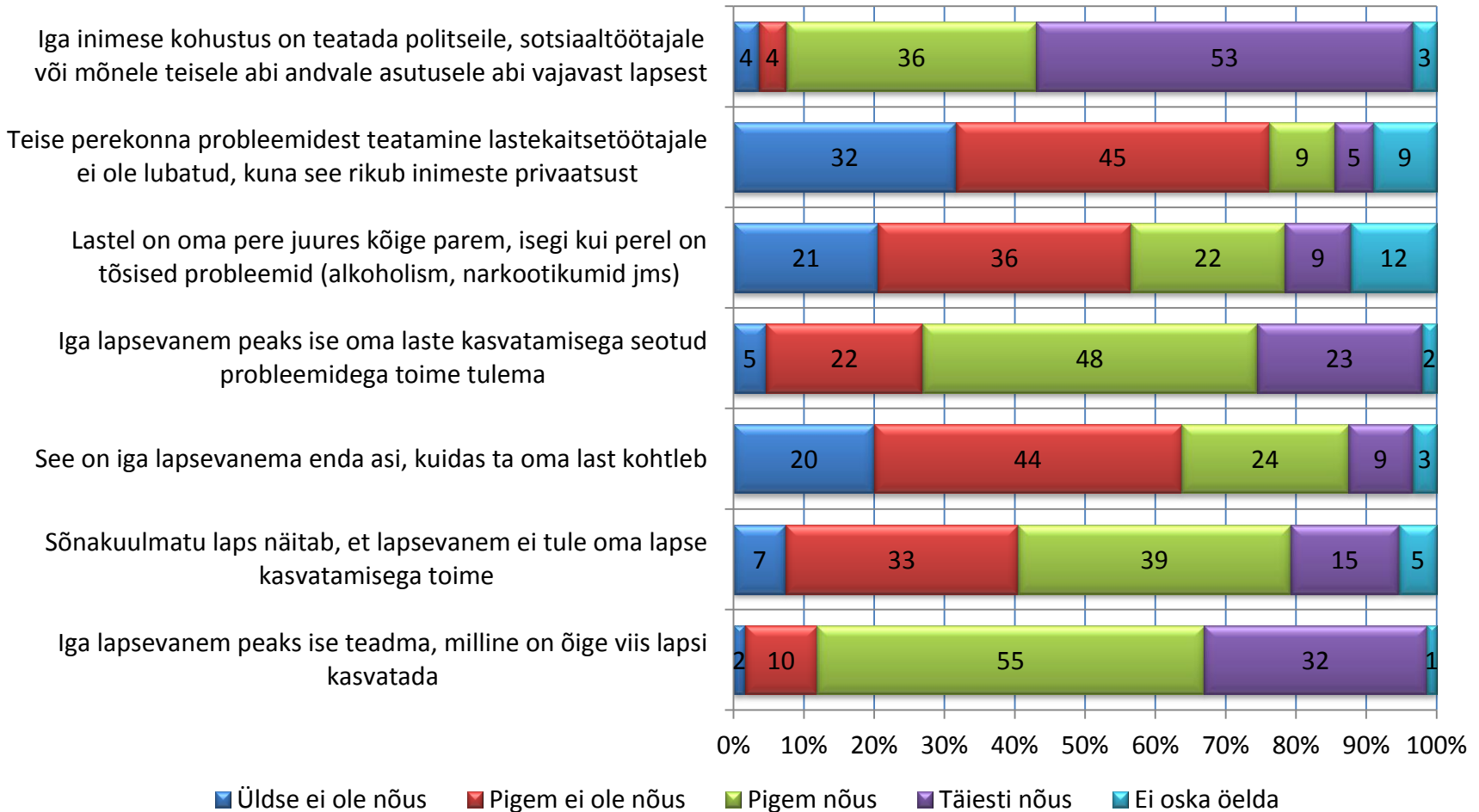
SUHTED VANEMATEGA

Emal või isal ei ole minu jaoks piisavalt aega (%)

VANEMLUS

Hoiakud seoses abi vastuvõtmisega

AITÄH KUULAMAST!

Pirjo Turk, Praxis

